

fontosságú szerepére. Hiszen a tanszék nemcsak iskoláinkat látja el magyartanárokkal, hanem jelentősége ennél jóval nagyobb. »Küldetése csak akkor mérhető fel a maga igazi arányaiban, ha meggondoljuk, hogy e tíz év alatt a jugoszláviai magyar humán értelmiség egyetlen iskolája volt, s az általános és középiskolai tanárok mellett újságírók, tudományos dolgozók, lektorok, rádió- és televízióbemondók, korrektorok, könyvtárosok, fordítók, sőt színészek képzését is vállalnia kellett, de nem hanyagolhatta el azokat a feladatokat sem, amelyeket az élő magyar nyelv és a hazai magyar szépirodalom fejlesztése, illetve kritikai vizsgálata rótt rá.«

Jelentőségében hasonló a Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményeinek indulása alkalmából frott munka, amely már konkrétabb célokat tűz a vajdasági hungarológia elé, összegezve annak eddigi eredményeit.

Nyelvművelésünk múltjának a feltérképezése a harmadik ilyen jellegű vállalkozás, amely nemcsak szórványos jelenségekről, hanem szervezett formában folyó tudatos tevékenységről ad képet.

A könyv többi tanulmánya ugyancsak értékes adalékokat szolgáltat a tudomány területén folyó kutatásokhoz, új, használható szempontokat nyújtva a további feltáráshoz.

De a címadó dolgozatra külön is ki kell térnünk.

A *nemzeti irodalom — nemzetiségi irodalom* választ ad mindazokra a kérdésekre, amelyek a témával kapcsolatban az utóbbi időben felmerültek. Nem tartalmaz summás megállapításokat, szerzője differenciált problémafeltárássra törekszik, bizonyít, érvel. Az általa használt fogalmakat pontosan definiálja, szigorúan elválasztva a kettőt: kisebbségi irodalom és nemzetiségi irodalom. És ha a nemzetiségi irodalomnak eleddig egyik legkimerítőbb meghatározását is adja, maga fűzi hozzá munkájához: »S mégis: ha az előadottak alapján kellene levonni a nemzetiségi irodalomra, annak helyzetére, fejlődési irányaira, távlataira és lehetőségeire vonatkozó végső következtetéseinket, ismét csak arra hivatkozhatnánk, hogy az egy rendkívül összetett, mindig más-más arcával felénk forduló kérdéskör, mint ahogyan maga a nemzetiségi irodalom is szinte napról napra módosuló fogalom: *alakulás*, nem pedig *alakulat*. Emiatt nem is törvényszerűségekről, képletekről, megállapított szerkezetről szóltunk, hanem csak észleletekről, megfigyelésekről, tendenciákról, amennyiben ezt a megközelítést a szemléletek diszparátsága egyáltalán lehetővé tette.«

Végezetül leszögezhetjük: Szeli István új könyve a cselekvés mindenkori segítőtársát, támaszát jelenti irodalmunkban és általában kultúránkban.

CSORDÁS MIHÁLY

EGY KIS KÖZÖSSÉG KRÓNIKÁJA

BOGDÁNFI SÁNDOR: *Angyalok játszanak.*
Forum, Újvidék, 1974.

Bogdánfi regénye huszonnyolc évvel a felszabadulás után játszódik le Bánátban, Tiszaváron. Cselekményének középpontjában egy természeti jelenség áll: a gáz és az olaj feltörése, valamint a vele kapcsolatos, illetve az általa kiváltott események sora. A vajdasági olvasó tehát joggal veheti érdeklődéssel a kezébe a könyvet.

Mivel a közelmúltban hasonló esemény zajlott le vidékünkön, önkéntelenül felvetődik a kérdés: vajon kulcsregényről van-e szó, azonosítható-e a hely és a szereplők java része? Bogdánfi nemcsak egy hely társadalomképét akarta ábrázolni, nem kulcsregény megírására törekedett, hanem arra, hogy az adott keretet felhasználva — igaz, csak körvonalaiiban meghatározott — eszmei mondánivalót is közöljön az olvasóval.

Előljáróban meg kell jegyezni, hogy ábrázolási módja (a társadalmi események alakulásának felvázolása és summázása a hős tudatán keresztül) a vajdasági magyar irodalomban nem új megoldás. Utalok itt Varga Zoltán Szökés c. regényére. Bogdánfi hőse, Som Tamás festő, illetve a Szökés hőse, Halász Béla, környezetük tablóját akarják ábrázolni: az előbbi esetetel, az utóbbi frott szavakkal. A lényeges különbség az, hogy míg Varga Zoltánnak ez a töményítés mondhatni tökéletesen sikerült, addig Bogdánfi esetében Som Tamás belső monológja korántsem az egyedüli hírforrás, színre lép a szerző és, bár igen röviden, adatokat közöl azokról az eseményekről, amelyekben Som Tamás alakja a háttérbe szorul, amikor a cselekmény nélküle és tudata nélkül gördül, és csak néha-néha kapcsolódik be a meseszövegbe, s amikor egy részben kívülálló igyekszik összegezni, bírálni és ítéletet mondani mindarról, ami Tiszaváron történik és benne lezajlik.

Som Tamás Tiszaváron népszerűtlen: szerinte ez ott mindenkinek a sorsa, aki tehetséges. Festői pályafutása megtört, falujában tengődik, vigasztalója az alkohol. Kitisztottsága lépten-nyomon gyötri („Sírniál, könyörögnél, megalázkodnál is, csak kitaruljon előtted az ajtó, csak befogadjanak embertársaid, hisz nélkülük nem tudsz élni.” 130.), a művészetet és a változást áhítja („Szeretnék művész lenni, de nem úgy, mint a többi művész, szeretnék forradalmár lenni, de nem úgy, mint a többi forradalmár.” 63.), határozatlan. Egyszerre forradalmár és művész („Megmondom nyíltan, engem a művészetem és a szegénységem vitt a forradalmárok közé, és szintúgy a művészetem és a szegénységem okozta, hogy később hűtlen lettem hozzájuk.” 82.). Ebben az állapotban éri a nagy tiszavári változás, a már említett természeti jelenség. Tiszaváron felbomlik a nyugalom („Nyugalom a szívekben, a szobák mélyében, az udvarok sarkában, a kertek végén, nyugalom, csend, biztonság, ez az eszménykép Tiszváron.” 107.), az események iszonyatos sebességgel peregnek. Festő hősiünk, szerencsétlen sorsa és a mértékelen italfogyasztás eredményeképpen, intenzíven éli át az eseményeket, valósággal meghasonlik, látomások gyötrik, felduzzad benne az alkotási vágy, érzéseit és látomásait elvont festményeken keresztül szándékozik kivetíteni magából, de mindez csak a szándék és a tett küszöbén marad: a tervezett tiszavári tabló mint festmény sohasem születik meg. Amikor az elemi csapás katasztrofális méreteket kezd ölteni, Som kétségbeesetten tiltakozik: „Nem, én ezt nem akartam, ezek a pusztítások, fulladások, égések nem az én színeim, nem az én esetjeim, nem az én alkotásaim. Tiltakozom.” (164.) Az összeomlás előtt utoljára erőre kap: szerencsésnek mondható házasságot köt, forradalmisága és művésze új lendületet vesz, ingadozó jelleme kitisztul, nyíltan a szocializmus mellett áll ki. A tisztulás útján döbben csak rá igazán, milyen veszély fenyegette: „Az örület valójában ott volt körülöttem. Kékes köd formájában terjengett. Elhomályosította a látásomat. A hajszálereimen át rögeszmékkel töltötte az agyamat. Az volt az egyik rögeszmém, hogy Ede, Kristóf és én egy személy vagyunk, egymásban benne vagyunk és külön-külön is létezzünk. Most, hogy itt vagyok az ideggyógyintézetben, s tisztul az agyam, Olga megszorítja a kezem és megcsókolja az arcom kétszer hetente, az orvosok és az ápolók birtokba veszik testem minden porcikáját, lelkem minden zugát, most kezdem felismerni önmagamot és a többieket. Tisztán látom az egész tiszavári nagy körképét. A sejtelem eltűnt, a vágyak megváltoztak, a borzongás megszűnt, a képzelet abbahagyta játékát, de itt-ott még látom az angyalokat. Benét, Kopaszt, Edét, Olgát, mindannyiunkat, amint felfogatjuk az idillikus csendet, mert szeretünk játszani,

Azért is megfestem a képet, csak egészen másképpen.” (177.) Az elvonó kúna után egy új Som Tamás áll előttünk, ki Tiszavár fejlődését serkenti, a társadalom hasznos sejtje („...többé nem ábrándozok holmi nagy tabló megfestéséről, amiből egy ecsetvonás sem készült el, csak a semmittevésre szolgált ürügyül... a Józsangás, Becsületesség, Rend-szeresség, Célszerűség, Eredményesség mellett maradok.” 191.), valójában úgy érzi, érdemes Tiszavárért élni és dolgozni, a kis közösség tagja lenni. A vágy, hogy megfesse az új valóságot, hamarosan feltámad benne.

Ez lenne Som Tamás története és metamorfózisa, ez képezi a regény gerincét, a tiszavári események igazában csak másodlagos fontosságúak. A regény derűlátó kicsengésű, kifejezi Bogdánfi hitét, hogy minden természeti csapást és emberi gyengeséget leküzdve társadalmunk fejlődik. Ennek legpregnansabb kifejezője Som Tamás fejlődése. Szerzőnk azonban nemcsak az ő alakjára összpontosította figyelmét, regényében még igen sok személy bukkan fel, főleg tiszaváriak, de idegenek is. Így tárui fel előttünk nagy vonalaiban egy kis közösség világa és azon túl mai valóságunk.

Bogdánfi e regényében jöszemű írónak bizonyul: merészen rámutat a mára jellemző társadalmi jelenségekre; célpontjai a bürokrácia, a bankok mesterkedései, a külföldi munkavállalás, egyes fiatalok nagyigényűsége. Természetesen ehhez adatokra van szüksége, és az olvasó valóban nem panaszkodhat: a regény információkban gazdag. Írónk jól látja a kis közösség, Tiszavár fejlődésének, „ébredésének” rugóit és mozzanatait. Ezek közül sok a legtöbb vajdasági településre vonatkoztatható. A regényből az idegen olvasó igen sokat megtudhat valóságunkról, nehézségeinkről, de embereink töretlenségéről is. A bátor rámutatás, a közlés közvetlen hangneme és az információk sokasága e mű legnagyobb erényei. A szerző azonban olyan sok vázlatos emberi sorsot vonultat fel, hogy azok teljes feldolgozása jó néhány újabb regényt szülne. Ez a feladat nemcsak Bogdánfira vár, hanem a többi vajdasági íróra is.

Számtalan emberi sorsba nyerünk tehát bepillantást, de ezek összefogása nem mindig sikerül a szerzőnek. Egyes motívumok nem szerves részei a műnek, másokról távirati stílusban szerzünk tudomást. Bogdánfi célja az volt, hogy egy rendkívüli eseményen keresztül a vajdasági jelenről írjon. A regény szerkezete erre igen alkalmas, de az elgondolást nem sikerült hiánytalanul megvalósítani. Elsősorban a főhős, kinek tudatprizmáján törlik meg részben a valóság által vetett fénynyaláb, nem eléggé élő figura, Közhelyszerű megállapítások keverednek sikeres jellemábrázolással, bár gyakran nem tudtam szabadulni a benyomástól, hogy a főhős alakja nehezen illeszthető be a realisztikusnak nevezhető társadalomregénybe.

Mint már említettem, Bogdánfi a rövid regény keretein belül igen sok szereplőt vonultat fel. Ezek jellemzése gyakran felületes, egyeseké pedig nem eléggé világos és motivált. E szemszögből nézve erősen hiányolható a hősök árnyékoltabb ábrázolása; egy-egy közülük inkább csak valamilyen típus vagy eszme hordozója. Számunkra, vajdaságiak számára talán ennyi elegendő is lenne, mivel a hiányzó elemeket ismerjük a valóságból, de az író erre nem számíthat. Valahogy túl széles a társadalmi kép, s ezzel veszít mélységéből, a lényeg itt-ott túlságosan is lemeztelenítve áll előttünk, az őt illusztrálni hivatott egyedüli példa pedig halvány és nem eléggé meggyőző.

Így bontakozik ki előttünk Bogdánfi e regényében az alkalmazott alkotói módszer: szétforgácsolt egyedi esetek vázlatos felelevenítése, azok egybefogása egy mozaikba, a központi hős tudata általi összegezés és a tanulság levonása a társadalmi események alapján. Ennek az ábrázolási módszernek a segítségével Bogdánfi olvasmányos, eseményekben gazdag regényt írt. Enyhén ironikus hangnemben megfogalmazott műve — az említett hiányosságok ellenére is — tudatos kiállást jelent társadalmi rendszertünk mellett. Az ábrázolt fonákságok ellenére Bogdánfi meg van győződve, hogy korunk emberei jó úton haladnak, hogy Tiszavár nemcsak álmodik a gazdagságról: az álomból valóság lesz.

VARGA ISTVÁN